

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Tanel Takk

FÜÜSILISTE ISIKUTE TULUDE AVALIKUSTAMINE

Lõputöö

Juhendaja:

Maksu- ja Tolliameti

teenindusosakonna juhtivspetsialist

Tallinn 2017

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2017
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Füüsiliste isikute tulude avalikustamine.</p> <p>Töö pealkiri inglise keeles: Disclosure of income of physical persons.</p> <p>Lõputöö on kirjutatud teemal “Füüsiliste isikute tulude avalikustamine”. Töö on koostatud eesti keeles ja töö võõrkeelne kokkuvõte on koostatud inglise keeles. Töö sisuline osa koonseb 42 leheküljest. Töö koostamisel on kasutatud 30 allikat, millele on tekstis viidatud. Lõputöö teema on aktuaalne, kuna Maksu- ja Tolliamet püüab koguaeg üha rohkem võidelda maksupettuste ja korruptsiooniga.</p> <p>Lõputöö eesmärgiks on analüüsida huvide deklaratsiooni olemust, anda ülevaade tulude avalikustamisest ja analüüsida tulude avalikustamise võimalikkust ja tulevikku Eestis. Töö eesmärgiks on püstitatud neli uurimisülesannet:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Anda ülevaade huvide deklaratsioonide olemust. 2. Anda ülevaade füüsiliste isikute tulude avalikustamist. 3. Analüüsida tulude avalikustamise võimalikkust Eestis. 4. Analüüsida tulude avalikustamine tulevikku Eestis. <p>Uuringu analüüsi tulemused näitasid, et Eesti inimesed ei ole nõus füüsiliste isikute tulude avalikustamisega.</p> <p>Lõputöö teoreetilises osas kasutatakse kvalitatiivset andmekogumismeetodit ja empiirilises osas viiakse läbi küsitlus.</p>	
<p>Võtmesõnad: Tulud, huvide deklaratsioon, korruptsioon, tulude avalikustamine, avalik sektor, ametiisikud, ettepanekud.</p>	
<p>Võõrkeelsed võtmesõnad: Income, declaration of interests, corruption, disclosure of income, The public sector, official persons, proposals.</p>	
<p>Lõputöö seos riiklike arengukavade ja prioriteetidega: Prioriteediks on korruptsiooni riskide maandamine.</p>	
<p>Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu.</p>	
<p>Töö autor: Tanel Takk</p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujalt allikatest saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.</p> <p>Allkiri:</p>	
<p>Vastab lõputöö nõuetele</p>	
<p>Juhendaja: Hannes Udde</p>	<p>Allkiri:</p>
<p>Kaitsmisele lubatud</p> <p>Kolledži direktor: Uno Silberg</p> <p>Allkiri:</p>	

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. HUVIDE DEKLAREERIMINE.....	6
1.1 1.1 Huvide deklaratsioon ja selle olemus.....	6
1.2 Tulude avalikustamine	14
2. TULUDE AVALIKUSTAMINE EESTIS	23
2.1 Tulude avalikustamise võimalikkus Eestis	23
2.2 Tulude avalikustamise tulevik Eestis	28
KOKKUVÕTE	33
SUMMARY.....	35
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	37
LISA Küsitlus füüsiliste isikute tulude avalikustamise kohta	42

SISSEJUHATUS

Tuludega puutume me kõik igapäevaselt kokku, kuid nende avalikustamine on Eestis päevakorda tulnud just sellepärast, et palju eestlasi töötab Skandinaavia maades. Skandinaavia riikides töötavate inimeste tulud on avalikud. Eestis elavate ja töötavate inimeste jaoks on tegemist delikaatse teemaga, sest kõne all on nende praegu veel isiklike andmete avalikustamine. Iga uus asi tekitab vastakaid tundeid, nii ka füüsiliste isikute tulude avalikustamise võimalikkus meie riigis.

Hetkel on Eestis avalikustatud ainult avaliku sektori ametiisikute palgad ja makstud lisatasud. Tulenevalt Avaliku teenistuse seadusest on avalikud ainult palgaandmed. Tulude avalikustamisel on oluline osa huvide deklareerimisel, mis on kohustuslik kõikidel ametiisikutel vastavalt Korruptsioonivastasele seadusele. Samuti on tegu korruptsioonialase teemaga, kuna ametiisikud peavad tegema huvide deklaratsioone, mille eesmärk on korruptsiooni tõkestada ning avalikustada ametiisiku tulusid.

Lõputöö aktuaalsuses seisneb selles, et Eestis on probleemiks suur maksukuritegude osakaal ning võrreldes teiste Baltikumi ja Skandinaavia maadega, on Eestis kõrgem korruptsiooni tase. Tulude avalikustamine võib olla vahend nende kahe asja vähendamisel. Hetkel on avalikud väheste ametiisikute tulud ja kõikidel inimestel on võimalik neid jälgida. Maksu- ja Tolliamet on teinud samme selles suunas, avalikustades ettevõtete käibed ja töötajate arvud.

Lõputöö uudsus seisneb selles, et autorile teadaolevalt ei ole valitud teemat Sisekaitseakadeemia varasemates uurimistöodes käsitletud. Antud tööga loodav lisaväärtus on analüüs, mida inimesed arvavad füüsiliste isikute tulude avalikustamisest. Lõputöö annab ülevaate inimeste arvamusel, kas tulud peaksid olema avalikud või mitte.

Lõputöö eesmärgiks on analüüsida huvide deklaratsiooni olemust, anda ülevaade tulude avalikustamisest ja analüüsida tulude avalikustamise võimalikkust ja tulevikku Eestis.

Uurimisprobleemiks antud lõputöös on, kas Eestis oleks vaja muuta kõikide füüsiliste isikute tulud avalikuks või mitte. Ollakse teadlikud sellest, mida avalikustamine või mitteavalikustamine endaga kaasa võivad tuua, kuid puuduvad praktilised kogemused. Käesoleval hetkel on võimalik saada ülevaade osade Eesti elanike tulude kohta ja on võimalik

teatud inimeste tulusid võrrelda. Juhul, kui kõikide ametnike palgad oleksid avalikud, tähendaks see teatud osa ametnike jaoks kõikide oma tulude avalikustamist. Nimelt tuleb huvide deklaratsioonis vastava kohustusega isikutel avalikustada kõik saadud tulud. Ametnike sissetulek ei pruugi alati olla ainult ametikohalt saadud tulu, vaid ka lisateenistused. Kõrgemad ametnikud saavad tihtipeale lisaks ametikohal teenitavale palgale ka muid erinevaid tasusid, näiteks olles riigi esindaja mõnes riigile kuuluvas ettevõtte või sihtasutuse nõukogus.

Töö eesmärgiks on püstitatud neli uurimisülesannet:

1. Anda ülevaade huvide deklaratsioonide olemust.
2. Anda ülevaade füüsiliste isikute tulude avalikustamist.
3. Analüüsida tulude avalikustamise võimalikkust Eestis.
4. Analüüsida tulude avalikustamine tulevikku Eestis.

Uurimismeetoditest kasutatakse lõputöö koostamiseks kvalitatiivset andmekogumise meetodit. Andmete kogumiseks viib autor läbi internetiküsitluse, mille teel saadud informatsiooni analüüsitakse ning seejärel tehakse omapoolsed järeldused. Tulemusi analüüsitakse ning tehakse ettepanekuid uuringust kogutud andmete põhjal.

Lõputöö on üles ehitatud kahe peatükina. Esimeses osas kirjeldatakse huvide deklaratsiooni, antakse sellest ülevaade ning seletatakse kuidas toimub ametiisikute palkade avalikustamine. Füüsiliste isikute tulude avalikustamist võrreldakse Soome, Norra ja Rootsi ja kirjeldatakse sealset tulude avalikustamise süsteemi.

Teises peatükis analüüsitakse internetikeskkonnas läbiviidud küsitlust ning uuritakse, kuidas suhtuvad vastanud sellesse, et nende tulud oleksid avalikud ja kõigile nähtavad. Vastuseid analüüsitakse ja tehakse kokkuvõtte sellest, mida inimesed arvavad tulude avalikustamise kohta, mis neile selle juures meeldiks ja mis mitte. Samuti tehakse ettepanekuid tulude avalikustamise osas – kas peaksid olema piirid, mida täpsemalt avalikustada tohiks ja mida mitte. Põhjamaades on kasutusel tulude avalikustamise süsteem ning seda süsteemi oleks võimalik võrrelda Eestiga, nende riikide praktika põhjal oleks näha, kas Eestis toimiks tulude avalikustamine või mitte.

Lõputöös kasutatakse allikatena tulumaksualast kirjandust, seaduseid, mis reguleerivad antud valdkonda ja võõrkeelseid allikaid, mis kirjeldavad tulude avalikustamist.

1. HUVIDE DEKLAREERIMINE

1.1 Huvide deklaratsioon ja selle olemus

Huvide deklaratsioon on dokument, millega seaduses nimetatud isik deklareerib oma vara, varalised õigused, tuluallikad ja tulud nii Eestis kui ka välisriikides ehk siis kõik, mis suudab kindlaks määrata isiku tegeliku varalise seisuga. Huvide deklareerimise peamiseks eesmärgiks on võidelda korruptsiooni vastu ning seetõttu avaldatakse ka ametiisikute tulud.

Korruptsioonivastase seaduse kohaselt peavad huvisid deklareerima kõik riigi- või kohaliku omavalitsuse üksuse asutuse töötajad, avalik-õigusliku juriidilise isiku ametiisikud ja nende asutatud sihtasutuse töötajad. Konkurentsiseaduse tähenduses avalik ettevõtja peab tagama nende nimel, ülesandel või järelevalve all avalikku ülesannet täitva ametiisiku korruptsiooni ennetamise alase teadlikkuse ning kohustustest kinnipidamise kontrolli. Huvide deklareerimist on kahte sorti: üldine huvide deklareerimine ja *ad-hoc* huvide deklareerimine ehk kindla otstarbega deklaratsioonid. Üldine huvide deklareerimine hõlmab suuremat hulka ametiisikuid, kellel on kohustus oma huvisid ennetavalt deklareerida. Kindla otstarbega deklaratsioonide esitamine on vajalik vahetult enne mingit otsust, näiteks hankekomisjoni liige peab deklareerima oma võimalikud huvid ja seosed hankes osalevate ettevõtete või mittetulundusühendustega ka juhul, kui formaalset taandamise alust pole. (Korruptsioon, 2017)

Huvide deklareerijaid on kaks gruppi: ametiisikud, kes on nimetatud korruptsioonivastases seaduses ja ametiisikud, kes on nimetatud korruptsioonivastases seaduses ja neile on deklareerimiskohustuse seadnud asutuse juht. Kui tegemist on riigisadust hoidvate julgeolekuasutuste isikutega, siis neile see kohustus ei rakendu. Nendelt isikutelt võib deklareerimist nõuda struktuurüksuse juht sisekontrolli meetmena. Korruptsioonivastases seaduses, edaspidi KVS, §-s 13, on nimetatud kõrgemaid kohaliku ja riigivõimu kandjaid, riigi tasandil poliitilisi otsustajaid ning täidesaatva riigivõimu asutuse juhte. Riigitasandi ametiisikud on president, Riigikoguliige, Vabariigi Valituse liige, kohtunik, riigikontrolör, õiguskantsler, Eesti Panga juhtorgani liige, Vabariigi Presidendi Kantselei direktor, Riigikogu Kantselei direktor, valitsusasutuse juht, abiminister, ministeeriumi kantsler, Riigikantselei direktor. Kohaliku tasandi ametiisikud on kohaliku omavalitsuse volikogu liige, valla- või

linnaavalitsuse liige, osavalla või linnaosa vanem, valla või linna ametiasutuse juht. (Korruptsiooni Vastane seadus, 2016)

Ametiisik KVS-i tähenduses on füüsiline isik, kellel on avaliku ülesande täitmiseks ametiseisund, sõltumata sellest, kas ta täidab talle pandud ülesandeid alaliselt või ajutiselt, tasu eest või tasuta, teenistuses olles või vabakutselisena või lepingu, nimetamise või valimise alusel. (Korruptsiooni Vastane seadus, 2016)

Loetelus on nimetatud isikud, kes peavad täitma huvide deklaratsiooni, kui selle kohustuse on neile pannud asutuse juht: kohtu ametiisik, kui sellise kohustuse on kehtestanud kohtu esimees; Riigikogu Kantselei ametiisik, kui sellise kohustuse on kehtestanud Riigikogu Kantselei direktor; Vabariigi Presidendi Kantselei ametiisik, kui sellise kohustuse on kehtestanud Vabariigi Presidendi Kantselei direktor; Riigikontrolli ametiisik, kui sellise kohustuse on kehtestanud riigikontrolör; Õiguskantsleri Kantselei ametiisik, kui sellise kohustuse on kehtestanud õiguskantsler; Eesti Panga ametiisik, kui sellise kohustuse on kehtestanud Eesti Panga president; valitsusasutuse ametiisik, kui sellise kohustuse on kehtestanud valitsusasutuse juht või ministeeriumi kantsler; valitsusasutuse hallatava asutuse või muu valitsusasutuse valitsemisalasse kuuluva riiki esindava asutuse ametiisik, kui sellise kohustuse on kehtestanud asutust haldava või selle üle järelevalvet teostava valitsusasutuse juht või ministeeriumi kantsler. (Korruptsioon, 2017)

Lisaks eelnevalt nimetatule peavad huvide deklaratsiooni täitma ka järgnevad isikud: valla või linna ametiisik, kui sellise kohustuse on kehtestanud kohaliku omavalitsuse volikogu; avalik-õigusliku juriidilise isiku ametiisik, kui sellise kohustuse on kehtestanud avalik-õigusliku juriidilise isiku üle järelevalvet teostav minister või avalik-õigusliku juriidilise isiku nõukogu või sellega võrreldav organ; konkurentsiseaduse tähenduses avaliku ettevõtja juhtorgani liige, kui sellise kohustuse on kehtestanud ettevõtja riigi valitseva mõju korral seda teostav minister, kohaliku omavalitsuse valitseva mõju korral selle omavalitsuse volikogu või avalik-õigusliku juriidilise isiku valitseva mõju korral selle isiku nõukogu või sellega võrreldav organ; riigi, kohaliku omavalitsuse või avalik-õigusliku juriidilise isiku asutatud sihtasutuse juhtorgani liige, kui sellise kohustuse on kehtestanud riigi õigusi teostav minister, kohaliku omavalitsuse volikogu või avalik-õigusliku juriidilise isiku nõukogu või sellega võrreldav organ; isik, kellele on seadusega või halduslepinguga delegeeritud avaliku ülesande täitmise korral otsuse või

toimingu tegemise pädevus, kui sellise kohustuse on kehtestanud isiku üle järelevalvet teostav minister, kohaliku omavalitsuse volikogu või avalik-õigusliku juriidilise isiku nõukogu või sellega võrreldav organ. (Korruptsioon, 2017)

Deklareerida tuleb KVS § 14 kohaselt andmed kinnisomandi, sõidukite, väärtpaberite, varaliste nõuete ja kohustuste, saadud ja tehtud soodustuste, saadud tulu ning lähisugulaste kohta. Samuti tuleb deklareerida kõik kõrvaltegevustest saadud tulud, mis deklarandile teadaolevalt võivad kaasa tuua ametikohustuse rikkumise, välistada deklarandi erapooletuse ja objektiivsuse või tuua kaasa korruptsiooniohu, tingimusel, et nende andmete kogumine ei riku deklarandi õigusi. Vastavalt KVS § 16-le avalikustatakse kõik deklaratsioonid kolmeks aastaks. Deklaratsiooni ei avalikustata, kui pädev asutus on teavitanud registrit deklarandi deklaratsiooni esitamise kohustuse kehtetuks tunnistamisest või kui deklarant on rahvastikuregistri andmetel surnud. Deklaratsiooni säilitatakse seitse aastat ning seejärel hävitatakse see põhimäärusega sätestatud korras. (Riigiteataja, 2016)

Ametiisikud, alates presidendist ja riigikogu liikmetest lõpetades kohtunike, maavanemate ja saadikutega, deklareerivad oma huve. Kuid seda pigem vormiliselt, mitte sisuliselt, kuna avalikkusel on neist ülevaate saamine võimalikult raskeks tehtud. Eesti riigis on üle 6000 isiku, kes on kohustatud deklareerima kogu oma tulu. (Korruptsiooni Vastane seadus, 2016) Ametiisikute huvide deklaratsiooni eesmärkideks on ametiisikute piirangute ja kohustuste täpsustamine ning huvide deklareerimise süsteemi tõhusamaks muutmise korruptsiooni ennetamiseks. Korruptsioonivastane seadus aitab vähendada halduskoormust, suurendada läbipaistvust Eesti avalikus sektoris ning tõsta inimeste teadlikkust korruptsioonivastase tegevuse valdkonnas. Kokkuvõtlikult ütleb seda sama ka KVS-i § 1 lg 2: seaduse eesmärgiks on tagada avaliku ülesande aus ja erapooletu täitmine. (Korruptsiooni Vastane seadus, 2016)

Praegu tuleb KVS-i kohaselt deklareerida ka võlad ja kohustused teiste isikute ees, mille väärtus ületab neljakordset kuu töötasu alammäära, mille Vabariigi Valitsus on kehtestanud töölepingu seaduse alusel, 2017 aasta on selleks 1880 eurot. (Korruptsiooni Vastane seadus, 2016) Samas on seadusekohaselt välistatud krediidasutuste vastu olevate nõuete deklareerimine, näiteks ei pea avaldama hoiustel olevat rahasummat. Seletuskirja kohaselt on nõuded krediidasutuste vastu välistatud pragmaatilistel põhjustel, sest hoiukontode põhjal ei

ole võimalik teha järeldusi võimaliku huvide konflikti kohta. (Korruptsioonivastase seaduse eelnõu, 2011)

Ametiisikute huvide deklaratsioonidest ülevaate saamine oli väga keeruline. Deklaratsioonist oli võimalik ülevaade saada Riigi Teataja kaudu. Iga ametiisiku nimele järgnevad nummerdatul kujul vastused küsimustele. Nendel, kel on huvi vastava informatsiooni vastu, tuleb järke ajada, millisele küsimusele on ametiisik vastanud näiteks „ei ole” või teistmoodi napsõnaliselt. Infost pole üldist ülevaadet, et võrrelda näiteks mitme isiku huve või ühe isiku huvide muutust aastate lõikes, sellist infot oleks olnud väga keeruline käsitsi töödelda. (Ametiisikute majanduslike huvide deklaratsioonid, 2010)

Huvide deklaratsiooni täitmiseks on loodud huvide deklaratsiooni register (HDR), selle täitmine käib elektroonselt ja seda tehakse läbi e-maksuameti. Sealt on näha isiku varasemased huvide deklaratsioonid: nende esitamise kuupäev, info deklaratsiooni avalikustamise kohta, info deklaratsiooni kontrollimise kohta. Samuti kuvatakse kuupäev, millal on vaja esitada järgmine deklaratsioon. Huvide deklaratsioonide registrile pääsevad e-maksuameti keskkonna kaudu ligi nii deklarandid, kontrollijad kui avalikud kasutajad. HDR on sidustatud teiste riiklike andmekogudega ja on suures osas eeltäidetav nendest pärinevate andmetega, mis lihtsustab ka deklaratsiooni esitamist. Kõik esitatud deklaratsioonid on põhilises osas avalikud. Alates 03.11.2014 seisuga oli registrisse kantud 6817 isiku andmed, kellel oli kas seadusest tulenev või pandud kohustus huvide deklaratsioon esitada. (Huvide deklaratsiooni täitmise juhend, 2017)

Huvide deklaratsioonis on kajastatud ametiisiku andmed; nende kogumine, töötlemine ja avalikustamine, on isikuandmete töötlemise viisid, mille käigus on kohustus järgida kindlaid põhimõtteid. Isikuandmeteks on mis tahes andmed füüsilise isiku kohta, olenemata esitatud kujust või vormist. Teatud osa isikuandmetest loetakse delikaatseteks: nt poliitilised vaated, maailmavaatelised veendumused, pärilikkuse informatsioon, ametiühingu liikmelisus, tervises seisund (Isikuteandmete kaitse seadus § 1g 2). (Isikuandmete kaitse seadus, 2016)

Deklaratsiooni vormi täitmisel tuleb vastused anda kõikide punktide kohta, jätmata ühelegi vastamata. Kui ametiisiku vastus mõnes punktis küsitule on eitav, tuleb kirjutada selgesõnaliselt "ei ole". Varasemalt pidi ametiisik deklaratsioonis esitama enda ametipalga ning selle juurde makstavad lisatasud ja pidi välja tooma protsentuaalselt ning summasid

nimetades ja seda tehti punktis 5. Alates 01.05.2016 peab deklaratsioon sisaldama andmeid deklarandi poolt deklaratsiooni esitamisele eelnenud kalendriaasta jooksul saadud tuludeklaratsioonis deklareeritava tulu ning samal perioodil deklarandile Eestis ja välisriigis väljamakstud dividenditulu kohta. (Korruptsiooni Vastane seadus, 2016)

Punktis 6. tuleb deklareerida kinnistud ehk kinnistusraamatusse iseseisva üksusena kantud kinnisasjad (maatükk), hoonestusõigus, korteriomandid, korterihoonestusõigus. Kinnistu puhul tuleb märkida kinnistu number ja jätta märkimata katastritunnus. Sinna tuleb lisaks veel märkida, mis liiki maaga on tegemist. Kirja tuleb panna nii ametiisiku kui tema abikaasa nimele kinnistusregistris registreeritud ja ühisvara koosseisu kuuluvad kinnisasjad. Seitsmendas punktis tuleb ära märkida kõik andmed sõidukite kohta, mis on kantud riiklikesse registritesse, nimetada tuleb ka sõiduki väljalaske või ehitamise aasta. Täita tuleb samamoodi nagu kinnistu puhul, kus tuli ära märkida ka abikaasale kuuluvad asjad, nii ka antud punktis. Liisingvara siin punktis ei kajastata. (Riigikogu korruptsioonivastase seaduse kohaldamise erikomisjon, 2011)

Punktis 8 peab deklareerima andmed Eesti Vabariigis või välisriigis käibele lastud aktsiate, osade, osakute ja muude väärtpaberite (vastavalt väärtpaberituru seadusele) kohta. Aktsiaportfelli puhul tuleb kirja panna kõik portfelli kuuluvad aktsiad, mitte ainult portfelli koguväärtus. Deklareerida tuleb ka pensionifondide osakud. Pangaarved deklareeritakse punktis üheksa, kus nimetatakse pank, ametiisiku nimel avatud konto ja nende arv. Kümnes punkt kajastab võlgade olemasolu, võlg tuleb deklareerida ainult siis, kui võlasumma suurus ületab neljakordset kuu töötasu alammäära. (Riigikogu korruptsioonivastase seaduse kohaldamise erikomisjon, 2011)

Punktis 11 kajastatakse „muud varalised kohustused“, kui kohustus ületab deklareerimise ajal neljakordset kuu töötasu alammäära. Punktis 11 kajastatakse näiteks liisingvara. Järgmises punktis täidetakse andmed selle kohta, kas ametiisik saab deklaratsiooni täitmise ajal lisatulu, kas pidevalt või perioodiliselt, deklareerida tuleb tulu liik ja summa. Siia alla käib näiteks pension, tulu ettevõtlusest, mitteriiklikud toetused ja autoritasud ning stipendiumid. (Riigikogu korruptsioonivastase seaduse kohaldamise erikomisjon, 2011)

Deklaratsioon VI osa täitmisel annab ametiisik teavet üksnes oma täisealiste lähisugulaste ja -hõimlaste kohta. Punktis 13 kajastatav eelmise aasta maksustatud tulu, peab sisaldama

deklareeritud kogutulu Maksu- ja Tolliametile esitatud deklaratsioonist. Kui abikaasad esitasid ühise tuludeklaratsiooni, tuleb kirja panna ka ametiisiku osa abikaasade kogutulust. Viimases punktis tuleb ära näidata, millisest äriühingust viimasel majandusaastal seni deklareerimata dividenditulu saadi. (Riigikogu korruptsioonivastase seaduse kohaldamise erikomisjon, 2011)

Huvide deklaratsiooni tuleb ära märkida eelmisel aastal saadud varaline ja muu soodustus, seega ka kingitus, mille turuväärtus ületab deklarandi viimase nelja kuu jooksul ametikohal saadud sotsiaalmaksuga maksustatavat tulu, või juhul, kui selline tulu puudub või saadud tulu on väiksem kui kehtiv neljakordne töötasu alammäär. Näiteks: kui ametiisiku sotsiaalmaksuga maksustatav kuutulu on 3000 eurot, siis peab ta deklareerima kingituse, mille väärtus on üle $4 \cdot 3000 = 12\,000$ euro. Ühest allikast pärinevate soodustuste väärtused liidetakse. Soodustust, mida deklarant on saanud perekonnaliikmelt või muult deklaratsiooni kantud lähedaselt, ei deklareerita. Deklaratsioonis märgitakse soodustuse tegija ja selle väärtus. (Korruptsioon, 2017)

Kui deklaratsioonis olevad andmed pole täielikud või õiged või kui deklaratsiooni ei esitata õigeaks ajaks või üldse mitte, kvalifitseeritakse see õiguserikkumisena, mis toob kaasa ametiisiku vastutusele võtmise väärteo eest. Deklaratsiooni esitanud ametiisik on kohustatud andmete ebamäärasuse, puudulikkuse või nende kahtluse alla paneku korral andma deklaratsioonihoidjale selgitusi ja esitama täiendavaid dokumente. Samuti on ta kohustatud selgitama, miks ta deklaratsiooni esitamisega hilines või keeldub seda esitamast. Deklaratsiooni andmete avalikustamisel ei kuulu avaldamisele deklaratsioonis märgitud ametiisiku isikukood (punkt 2), kinnisvara / kinnistu või vallasasjaks oleva ehitise konkreetne aadress (punkt 6), muude tulude konkreetne suurus (punkt 12), Maksu- ja Tolliametile deklareeritud maksustatav tulu (punkt 13), saadud dividenditulu (punkt 14) ning andmed lähisugulaste ja -hõimlaste kohta (VI osa). (Avalik teenistus, 2017)

Euroopa Parlamendi liikmed esitavad läbipaistvuse huvides isiklikul vastutusel majanduslike huvide deklaratsiooni parlamendi presidendile enne Euroopa Parlamendi valimistele järgneva esimese osaistungjärgu lõppu (või koosseisu ametiajal 30 päeva jooksul pärast parlamendi teenistusse asumist), kasutades selleks juhatause poolt kooskõlas artikliga 9 vastu võetud vormi. Parlamendiliikmed teavitavad parlamendi presidenti kõigist deklaratsiooni mõjutavatest muudatustest muudatuse tekkimisele järgneva kuu lõpuks. Parlamendiliiget ei või valida

parlamendi või selle organi ametikandjaks, nimetada raportööriks ega ametliku delegatsiooni või institutsioonide vahelise läbirääkimisrühma liikmeks, kui ta ei ole esitanud majanduslike huvide deklaratsiooni. (Euroopa Parlament, 2017)

Majanduslike huvide deklaratsioonis esitatakse selgelt järgmine teave:

- parlamendiliikme ametialane tegevus kolme aasta jooksul enne parlamendi teenistusse asumist, samuti samal ajavahemikul osalemine äriühingute, valitsusväliste organisatsioonide, ühenduste või muude juriidilise isiku staatusega üksuste juhatuses või haldusnõukogus;
- palk, mida parlamendiliige saab seoses mandaadi täitmisega mõnes teises parlamendis;
- regulaarne tasustatud tegevus, millega parlamendiliige tegeleb ametiülesannete täitmisega samal ajal töötajana või füüsilisest isikust ettevõtjana;
- osalemine äriühingute, valitsusväliste organisatsioonide, ühenduste või muude juriidilise isiku staatusega üksuste juhatuses või haldusnõukogus ning parlamendiliikme igasugune muu parlamendiväline tasustatud või tasustamata tegevus;
- muu parlamendiväline ajutine tasustatud tegevus (sh kirjutamine, loengute pidamine või tegutsemine eksperdina) juhul, kui parlamendiliikme kõikide parlamendiväliste ajutiste tegevuste eest saadud tasu kokku on kalendriaastal suurem kui 5000 eurot;
- osalus äriühingus või partnerluses, kui see võib avaldada mõju avalikule sektorile või kui see annab parlamendiliikmele võimaluse märkimisväärselt mõjutada kõnealuse üksuse tegevust;
- rahaline toetus ja toetus personali või ainelisel kujul, mida parlamendiliige lisaks Euroopa Parlamendi eraldistele saab seoses oma poliitilise tegevusega kolmandatelt isikutelt, koos toetaja andmete avaldamisega;
- muu majanduslik huvi, mis võib mõjutada parlamendiliikme ametiülesannete täitmist.

Parlamendiliige täpsustab kõikide vastavalt esimesele lõigule deklareeritavate punktide puhul ka seda, kas ta saab selle tegevuse eest tasu või mitte. (Euroopa Parlament, 2017)

Huvide deklaratsioon on Eesti riigile abiks mitmel tasandil. Kõige suuremal määral aitab see vähendada korrupsiooniohtu ning maksupettuste osakaalu majanduses. Huvide deklaratsioon

on kohustuslik väiksel osal ametnikest ning see annab ülevaate isiku kõikidest teenitud tuludest. Deklaratsioonid avalikustatakse kord aastas ja neile saavad ligi kõik inimesed. Huvide deklaratsiooni esitamiseks on loodud vastav register, mis toimib läbi e-maksuameti. Vaadates elektrooniliselt mõne ametiisiku huvide deklaratsiooni, teeb süsteem automaatselt märke, kes on neid andmeid näha soovinud.

1.2 Tulude avalikustamine

Eesti riigis arvavad paljud inimesed, et kõik riigipalgal olevad isikud on ametnikud, tegelikult see nii ei ole. Tavakodanikud ei tee tihti ametnike ja ametiisikute vahel vahet ja neid sõnu kasutatakse sünonüümidenä. Kõik Eestis olevad ametiisikud peavad oma tulud avalikustama huvide deklaratsiooniga ning see annab põhjaliku ülevaate nende varadest ja sissetuleku allikatest. Tulude avalikustamisest on palju juttu olnud meedias ning on välja pakutud, et Eestis võiksid olla tulud samamoodi avalikud nagu need on Skandinaavia riikides.

Ametnik on riigi või kohaliku omavalitsuse asutusega avalik-õiguslikus teenistuses- ja usaldussuhtes ehk isik, kes on seotud avaliku võimu teostamisega, näiteks politsei. Ametnik on riigi või kohaliku omavalitsuse üksusega avalik-õiguslikus teenistus- ja usaldussuhtes. Kõik Eesti riigi ametnikud töötavad Avaliku teenistuse seaduse alusel (edaspidi ATS). (Avaliku teenistuse veeb, 2015)

Ametiisik käesoleva seaduse tähenduses on füüsiline isik, kellel on avaliku ülesande täitmiseks ametiseisund sõltumata sellest, kas ta täidab talle pandud ülesandeid alaliselt või ajutiselt, tasu eest või tasuta, teenistuses olles või vabakutselisena või lepingu, nimetamise või valimise alusel. (Korruptsiooni Vastane seadus, 2016)

Ametiisikuks olemise eelduseks on teise isiku suhtes siduvate otsuste ning toimingute tegemine või nendes osalemine. Ametnik on avalik-õiguslikus teenistuses oleva töötaja, kes teostab avalikku võimu (poliitikakujundamine, süüteomenetlus jne). Kõik ametnikud ei ole tingimata ametiisikud ning vastupidi, ametiisik ei pea tingimata olema ametnik. Ametiisik võib olla ka näiteks vabakutseline, kes täidab avalikku ülesannet. (Korruptsioon, 2017)

Kuna ametnikutöö on otseselt seotud avaliku võimu teostamisega, paljude inimeste elu puudutavate otsuste langetamise ning elluviimisega, paneb avaliku teenistuse seadus teenistujatele, võrreldes töölepingu alusel töötavate inimestega, mitmeid lisakohustusi. Antud juhul on selleks ametnike palga avalikustamine, mis tähendab, et kõik Eesti riigi kodanikud saavad näha ametnike teenitud tulu. (Avaliku Teenistuse veeb, 2017)

Eestis peavad avalikud teenistujad oma majanduslikest huvidest regulaarselt ülevaate andma, samuti on avalikud ametiisikute palgaandmed. Mõlemad meetmed on juurutatud korruptsiooniohu vähendamiseks ja läbipaistvuse suurendamiseks. Majanduslike huvide

deklareerimise ja palgaandmete avalikustamise kord on reguleeritud korruptsioonivastase seaduse 2. peatükis. Iga aasta aprilli lõpus on ametiisikutel kohustus esitada oma tööandjale majanduslike huvide deklaratsioon, kus ametiisik deklareerib andmed temale kuuluva vara, varaliste kohustuste ja muude asjaolude kohta, mis võimaldavad kindlaks määrata ametiisiku majanduslikud huvid ja varalise seisuga. Kui pärast deklaratsiooni esitamist ametiisiku deklareeritud vara koosseis või selle struktuur oluliselt muutub, peab ametiisik ühe kuu jooksul, arvates muutusest, esitama uue deklaratsiooni. (MTÜ Korruptsioonivaba Eesti, 2012)

Töötasude ja palkade avalikustamisel kehtib kaks põhimõtet: aktiivse ja passiivse avalikustamise põhimõtte. Aktiivse avalikustamise põhimõtte kohaselt peab asutus avalikustama andmed enda veebilehel, passiivse avalikustamise korral edastatakse andmed teabenõudjale teabenõude täitmisega (Avalike Teenistuse Seadus § 29). Ametnike palkade avalikustamisel on lähtutud aktiivse avalikustamise põhimõttest, erinevalt ametiasutuses töölepingu alusel töötavate isikute töötasu avaldamise reeglitest. See tuleneb sellest, et ametnikel on avaliku võimu teostamise pädevus (teiste inimeste käskimine, keelamine, sunnivahendite rakendamine) ning erilised teenistuskohustused, sealhulgas kohustus olla otsuste tegemisel aus ja erapooletu. Sellise regulatsiooni eesmärgiks on ka palgasüsteemi läbipaistvuse ja õigluse tagamine. Palgakorralduses läbipaistvuse puudumist on OECD ette heitnud Eesti kohta koostatud raportites. (Cardona, 2006)

Füüsiliste isikute tulude avalikustamisega seoses tekib küsimus, miks see vajalik on. Tulude avalikustamine loob töö turul õiglase konkurentsi. Kui söögikohas A on ühed palgad ja söögikohas B on palgad tunduvalt madalamad, siis võib olla kahtlus selles, et makstakse ümbrikupalka, mille pealt jäävad riiklikud maksud tasumata. See annab söögikohale B eelise, sest nemad kulutavad maksudele vähem raha. Peale konkurentsi annaks tulude avalikustamine inimestele võimaluse küsida ka konkurentsivõimelist palka. Elukoht mängib palga teenimisel samuti rolli, sama tööd tegevad inimesed teenivad olenevalt elukohast erinevat palka. Vähem palka teeniv isik saaks küsida rohkem palka, kui ta teaks kui palju teenib sama ametikoha peal olev isik kuskil mujal Eestis. (Lang, Pärnamägi, Sarapuu, 2013)

Palgaandmete avalikustamine on seni toimunud Korruptsioonivastase seaduse alusel, kuid kõigi ametnike palku see regulatsioon ei puudutanud. 01.04.2013 jõustunud KVS-i kohaselt on ametiisikute palkade avalikustamine KVS-ist välja jäetud ja toodud üle Avaliku Teenistuse

seadusesse. Uue KVS-i § 14 lg 3 kohaselt peavad deklarandid deklaratsioonis esitama andmed ametikohal eelnenud aastal saadud sotsiaalmaksuga maksustatava tulu osas. Uue KVS-i § 16 lg 1 kohaselt peab isik deklaratsiooni andmetega tutvumiseks identifitseerima end ID-kaardi abil ning deklarandil on õigus saada registrist teavet selle kohta, kes on tema deklaratsiooniga tutvunud. Deklarantide deklaratsioonide elektroonilise esitamise, hoidmise, haldamise, kontrollimise ja avalikustamise võimaldamiseks, asutab Vabariigi Valitsus määrusega registri. ATS-i kohaselt kuulub avalikustamisele nii ametniku põhipalk, muutuvpalk kui ka ametniku teenistusülesannetest tulenev muu tulu. Samuti avalikustatakse ATS § 65 lg 3 kohaselt ametiasutuse palgajuhend ametiasutuse veebilehel. Oluline on rõhutada, et palgajuhend peaks olema ajakohastatud, see tähendab juhul, kui palgajuhendit muudetakse, tuleb veebilehele üles panna viimane versioon. (Lang, Pärnamägi, Sarapuu, 2013)

Palga avalikustamine toimub kahes etapis. Ametniku põhipalk, jooksva kalendriaasta seisuga, avalikustatakse avaliku teenistuse kesksel veebilehel hiljemalt 1. mail. Ametniku põhipalk ja muutuvpalk ning tema teenistusülesannetest tulenev muu tulu kogusummana eelmise kalendriaasta kohta avalikustatakse avaliku teenistuse kesksel veebilehel hiljemalt 1. mail. Kuna aasta alguses ei ole täpselt teada, milliseks kujunevad muutuvpalga ja muu tulu summad aasta jooksul, siis on vastavat infot võimalik avalikustada alles järgmisel aastal. (Avaliku teenistuse seadus, 2017)

Teenistusülesannetest tulenev muu tulu on kogu teenistusülesannetega seonduv tulu, mis ei ole põhipalk või muutuvpalk – siia alla kuuluvad näiteks tasu maksmine asendamise eest (ATS § 57), valveaja, ületunnitöö, öötöö ja riigipühal tehtava töö eest makstavad tasud ning tasud, mida võidakse maksta teiste seaduste alusel seoses teenistusülesannete täitmisega. ATS-i kohaselt ei pea avaldama ametniku muid tulusid, mis ei ole saadud seoses teenistusülesannete täitmisega avalikus teenistuses (nt üüritulud, kinnisvara võõrandamise tulud jne). Lisaks ametnike palga aktiivse avalikustamise põhimõttele, on ametiasutused kohustatud veebilehel avalikustama ka nende töölepingu alusel töötavate isikute töötasu ja tööülesannetest tuleneva muu tulu. Vastavad isikud on nimetatud ATS § 7 lõikes 6 (poliitilised nõunikud), kuna avalikkusel on nende isikute töötasude aktiivse avalikustamise vastu kõrgendatud huvi. (Lang, Pärnamägi, Sarapuu, 2013)

Ametiisikute palkadega on kõikidel võimalik tutvuda avaliku teenistuse kodulehel. Seal on avalikustatud ametniku põhipalk jooksva kalendriaasta seisuga, ametniku põhipalk ja muutuv palk ning tema teenistusülesannete täitmisest tulenev muu tulu kogusummana eelmise kalendriaasta kohta. Põhjamaades on samuti ametiisikute tulud avalikud, näiteks Norras parlamendiliikmete, peaministri, ministrite, Riigikohtu kohtunike palgad otsustab parlament ning selle kohta tehtav aruanne on avalik. Ametiisikute töötasu maksmine toimub vastavalt valitsuse palgaskaalale, mis on avalik. Üldiselt lähtutakse põhimõttest, et konkreetse ametiisiku palk kuulub inimese isiklike andmete hulka ehk avalikustamise puhul on vaja iga ametiisiku nõusolekut selleks, et avalikustada kellegi palgaandmed. Rootsis peab igal kodanikul olema vaba juurdepääs ametlikele dokumentidele (*Freedom of the Press Act*). Ametiisikute palgaandmed on ametlik dokument ja avalikud sellepärast, et kõigil oleks võimalik nendega tutvuda. Ametlikes väljaannetes neid ei avaldata, kuid vastavalt päringule on need kõigile kättesaadavad. Soomes on ametiisikute palgaandmed avalikud, kuid neid ei koguta mingile veebilehele ega avaldata ametlikus publikatsioonis. Seda informatsiooni saab igäüks küsida ministeeriumist või vastavast asutusest. Kõrgemate ametiisikute palgaandmeid avaldavad ka mõned ajalehed. (Riigikogu, 2002)

Kõrge korrupsioonitasemega riikides on ebausaldusväärsed ja halvasti funktsioneerivad avalikud institutsioonid, näiteks politsei ja kohus. Riikides, kus paberite järgi rakendatakse korrupsioonivastaseid seaduseid/meetmeid/määruseid (meetmeid või määruseid kõlaks paremini minu meelest), vaadatakse nendest tegelikus praktikas tihti mööda või ignoreeritakse. Altkäemaks ja väljapressimine on midagi, millega inimesed tihti kokku puutuvad, samuti loodavad nad põhiteenustele, mille kvaliteeti kahjustatakse vara omastamisega, hüvitiste taotlemisel kohtavad kodanikud tihti ametnike poolset ükskõiksust. Madalama korrupsioonitasemega riikidel on enamasti suurem ajakirjandusvabadus, juurdepääs andmetele riiklike kulutuste kohta, riigiametnike kõrgem moraalitunne ja iseseisev kohtusüsteem. Siiski ei või kõrgemal astmel olevad riigid endale rahulolu lubada. Kuigi kõige ilmsamad korrupsioonivormid ei mõjuta kodanike elu igapäevaselt, ei tasu ennast petta, sest ikkagi sõlmitakse suletud uste taga teatud kokkuleppeid, aset leiavad huvide konfliktid, ebaseaduslik finantstegevus ning reeglite vastane õiguskaitse, mis võib moonutada avalikku korda ja teravdada korrupsiooni nii kodus kui ka välismaal. (Riigikogu, 2016)

Tulude deklareerimine on igapäevaselt oluline teema. Eestis on füüsiliste isikute tulude avalikustamine mitmeid kordi arutlusel olnud, kuid selleni pole veel jõutud. Soomes on isikute tulu avalikustamine toimunud juba mitmeid aastaid ja see on oluliselt aidanud vähendada maksupettuste osakaalu. Eestis on üsna suur mure nii maksuaukude kui ka palgaga, mille pealt makse ei maksta ehk ümbrikupalgaga, tulude avalikustamine aitaks mõlemat probleemi vähendada.

Maksustamisele kuuluvad kõik füüsilisele isikule laekuvad tulud, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Maksustatavaks tuluks loetakse residendist füüsilise isiku maksustamisperioodil Eestis ja väljaspool Eestit kõikidest tuluallikatest saadud tulu. (Tammert, 2005)

Eri liiki vara – väärtpaberite, muu vara (kinnisasi, vallasasi, mida ei kasutatud isiklikus tarbimises, varaline õigus jm), kasvava metsa raieõiguse – võõrandamise ning osaluse vähendamise või likvideerimisega seoses saadud tulu maksustamisel on erisused ning vastavalt vara liigile tuleb tehinguandmed näidata tuludeklaratsiooni erinevates tabelites. (Maksu- ja Tolliamet, 2017)

Peamised maksustavad tulud on palgatulu, ettevõtlustulu, kasu vara võõrandamisest, üüri- või renditasu ja litsentsitasud, välisriigis saadud tulu, intressid (välja arvatud pangaintressid), elatis ja elatisabi ning muud maksustatavad tulud, mis ei ole maksuvabad. Ebaseaduslik tulu, näiteks tulu vargusest, varjatud tööhõivest, sh ka prostitutsioonist jms kuulub seaduse järgi maksustamisele olenemata nende allikast, kuigi neid tavaliselt ei deklareerita. (Paul Tammert, 2005) Üüri-, rendi ja litsentsitasude puhul on maksumaksjale, erinevalt muudest tuludest, antud võimalus valida, kas need tulud kuuluvad tema ettevõtlustulude hulka või mitte. Kui maksumaksja ei käsitle selliseid tulusid ettevõtlustuluna, kuuluvad kõik rendi- ja litsentsitasudena saadavad summad täies koosseisus tema maksustatava tulu hulka. Kui tegemist on füüsilise isiku jaoks ettevõtlusega, tuleks tulu deklareerida E vormil ning ilmselt oleks mõistlik registreerida end ka FIE-na. (Kuusik, 2010)

Üksikisiku tulumaksu summa avalikustamise eesmärk jääb osade inimeste arvates kaheldavaks või põhjendamatuks, kui seda esitleda üksikisiku tulumaksu parema laekumisega riigi eelarvesse. Tegelikku tulu ei pruugi maksusumma avalikustamine üldse näidata mitmete maksuvabastuste, soodustuste ja muude võimaluste tõttu. Näiteks vastavalt tulumaksuseadusele ei maksustata tulumaksuga palgatulu osas avalikule teenistujale,

kaitseväeteenistujale, töötajale, juriidilise isiku juhatuse või juhatust asendava organi liikmele makstavaid teenistus-, töö- või ametilähetusega seotud sõidu-, majutus- ja muude kulude hüvitisi ning päevaraha ja hüvitisi seoses maksumaksja isiklikus omandis oleva või kapitalirendi korras rendile võetud sõiduauto kasutamise teinistus-, töö- või ametiülesannete täitmisel jne. (Priks, Mängel, 2017)

Eestis on üksikisiku tulumaks seni olnud suhteliselt sarnase koosseisuga erinevate tulude allikate seisukohalt. Üksikisiku tulu võib aga koosneda väga erinevatest komponentidest, sealhulgas võib tulevikus, peale Eestis enamlevinud palgatulu, olulisemate komponentidena kõne alla tulla ka tulu varadelt ja rendist, tulu investeringutest, kingitused, päranditulu, stipendiumid, kindlustus, sotsiaalhooldus jne. Seetõttu ei pruugi olla välistatud, et Eestis seni toimiv tuludeklaratsiooni suhteliselt lihtne vorm, asendub ajapikku keerukama ja komplitseeritud tulude arvestamise süsteemiga, mis võib tulusumma avalikustamisel ülevaatlikkuse ja arusaadavuse mõttes teatud komplikatsioone põhjustada. (Priks, Mängel, 2017)

Tulumaksu üldise süsteemi puhul liidetakse kogu teenitud tulu allikast hoolimata kokku ning allutatakse ühele maksusüsteemile. Üldise lähenemise puhul on eesmärgiks jaotada isikutevahelised maksukoormused vertikaalselt ja horisontaalselt. Tulu koondamine üldise maksu alla muudab astmelise maksuskaala efektiivsemaks ega tee vahet, kust kohast on tulu pärit. Järk-järguline tulumaksusüsteem kehtestab maksu tuluallika põhjal, selliseid riike on maailmas väga vähe, enamasti kasutatakse ikkagi üldist süsteemi. (Holmes, 2006)

Tulude avalikustamisega tuleb päevakorda naabrite liigne kadedus, selleks, et seda vältida peaks rakendama Norra lähenemist. Norras on alates 2014. aastast maksuinfot võimalik vaadata ainult isikustatult ning iga inimene saab vaadata, kes tema andmeid on pärinud. Selline muutus tõi kaasa märgatava päringute vähenemise. Andmeid vaatasid enamasti need, kes sellest kasu said ja need isikud, kes lihtsalt suurest uudishimust tahtsid teiste andmeid kontrollida, enam seda ei teinud. (Masso, Tammik, 2016)

Pikka aega on palkade avalikustamise esirinnas kolm riiki, kellelt me paljudes asjades eeskuju oleme võtnud. Nii Soome, Rootsi kui Norra avaldavad kõikide inimeste tulumaksuandmed. 2014. aastal lisandus nende riikide hulka ka Pakistan. Pakistani motiiviks oli parandada

maksude kogumist – Pakistan oli maksude osakaalus SKP's eelviimasel kohal. Tervelt kaks kolmandikku parlamendiliikmetest ei maksnud makse. Pärast tulumaksuinfo avalikustamist langes see osakaal 10%-ni. (Masso, Tammik, 2016)

Palkade avalikustamisest on kasu kõigile, vähendades palga ebavõrdsust ametikohtade vahel, mis tähendab seda, et inimestel võib tekkida rohkem võimalusi tööturul kandideerimiseks. Tööjõuturu efektiivseks toimimiseks peab kõikidel osapooltel olema informatsioonile võrdne ligipääs. Praegu on tööandjad eelisseisundis, kuna neil on palkadest parem ülevaade, sest nemad määravad töötajatele makstava palga. Töötajad aga ei tea tihti, kas nende palk on turul üle või alla keskmise. Julgemad küsijad võivad saada rohkem palka, vähem julged jällegi vähem. See loob olukorra, kus samal ametikohal olevad isikud teenivad oluliselt erinevat palka. (Masso, Tammik, 2016)

Kui kõik palgainfo oleks avalik, siis oleks ettevõtjatel raske põhjendada palka, mis ei ole inimese tootlikkusega kooskõlas. Palkade mitteavalikustamine teenib eeskätt madalamat palka maksvate ettevõtjate huve, sest kui töötajad ei tea, et tööandja makstav palk jääb alla keskmise, siis ei ole inimestel põhjust töölt lahkuda ja kõrgemat palka küsida. Samas head palka maksvatele ettevõtetele tuleks palkade avalikustamine just kasuks. (Masso, Tammik, 2016)

Eesti ja Soome maksusüsteemid tulude avalikustamise poolest väga erinevad ei olegi. Enne kõikide tulude avalikustamist taheti Soomes avalikustada ainult avaliku sektori palgad. Selline poliitika paljudele ei sobinud, sest see oleks inimesed ebavõrdsesse olukorda pannud, otsustati avalikustada kõik tulud. Eesti puhul on antud hetkeks avalikustatud ainult osa avaliku sektori ametnike tuludest.

Maksustatav tulu Soomes on teenitud tulu ja kapitalitulu. Kapitalituluks on kõik isiku valduses olevad varad ning kõik muud tulud kuuluvad teenitud tulude hulka. Teenitud tulud on näiteks palk ja pension. Sarnaselt võetakse kõiki fikseeritud sissetulekuid, nagu sotsiaalsed hüved, kompensatsioonid, töötubiraha, teenitud tuludena. Kapitalituludeks peetakse kasumeid ettevõtlusega tegelemisest, tagastusi, tulusid, kõiki maksumaksja investeeringuid. Kapitalitulu alla kuulub veel kasu, mis on saadud vara müügist, dividendide väljavõtmine, renditulu, kapitalikasvud, intressitulud, saadud tulud elukindlustusest. (Expat-Finland, 2017)

Tulude avalikustamise praktika Soomes on näidanud, et ajakirjad on hakanud ostma ja avalikustama andmeid, mis on seotud inimeste tuludega, et välja selgitada, kui palju keegi teenib. Mõnikord võib sarnase sisuga artikleid leida ka Eesti ajakirjandusest, need kajastavad näiteks seda, mis ametikohtadel eestlased teenisid Soomes enim tulu. Siiski pole nendes väljaannetes kõiki andmeid, sealt puuduvad kingitused ja toetused. (The Tax Justice Network, 2009)

Tuludeklaratsioonide avalikustamisel on omad plussid ja miinused. Soome kohtust on tulnud juhtumeid, mis on edasi kaevatud Euroopa Kohtusse. Inimesed, kes tegelevad Soomes tuludeklaratsioonidega, on müünud andmeid enne seda, kui need on jõutud avalikustada ja see on inimestes pahameelt tekitanud. Samuti on hädas kultuuriga tegelevad inimesed, näiteks kunstnikud. Öeldakse, et kunstiteoste valmimine võtab mitmeid aastaid, kuid iga-aastased tulumaksutagastused jätavad nende sissetulekust vale mulje – mõnel aastal on sissetulek fenomenaaalse suurusega, teistel aastatel peaaegu null. Samas on sellised „sülle kukkunud“ tulud, eriti finantssektoris, osa praegusest majandusmudelist ja informeeritud debatt nende üle on pigem hea kui halb. Soomlaste arvates on suur miinus ka see, et kõik need andmed on tasulised. Tulude avalikustamise süsteem toimib ka Norras, kuid seal on rakendatud sarnast meetet nagu Eesti rahvastikuregistri puhul, alati jääb jälg maha, kui kellegi kohta on otsitud informatsiooni. (The Tax Justice Network, 2009)

Tulude avalikustamise poliitikal on ka kriitikuid, kes näevad vastavat tegevust kui privaatsuse rikkumist. Lisaks tuuakse näitena ka erilisi juhtumeid, kus kuriteost teavitamise eest saadud tulud ilmuvad samuti iga-aastase sissetuleku hulgas ning see omakorda seab ohtu teavitaja. Vastava kohtuotsuse alusel jäävad näiteks kuriteo ohvrite kaitsmise huvides nende tulumaksutagastused avalikustamata, seda enamasti ahistamise juhtumite korral. (The Tax Justice Network, 2009)

Tulude avalikustamisega tehakse väga hästi kindlaks see, kes on ametnik ja kes on ametiisik, sest neid kahte aetakse tihti segamini. Tulude avalikustamine aitaks tõkestada korrupsiooni, vähendada maksukuritegusid ja looks tööturul õiglasemad konkurentsitingimused. Tänapäevaks on kõikides Põhjamaades füüsiliste isikute tulud avalikustatud ning sellel on olnud majandusele positiivne mõju. Tulude avalikustamisega kardetakse, et andmeid vaadatakse

uudishimust ja kasutatakse kurjasti ära, kuid Põhjamaades sellist probleemi ei tekkinud, sest süsteem toimib sarnaselt Rahvastikuregistrile.

2. TULUDE AVALIKUSTAMINE EESTIS

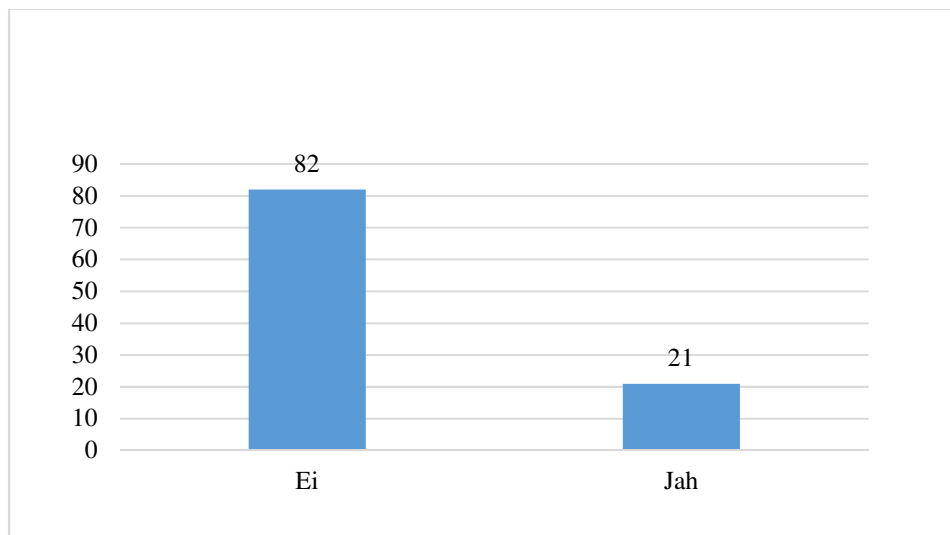
2.1 Tulude avalikustamise võimalikkus Eestis

Eesti meedias on tulnud mitmeid kordi jutuks, kas Eesti inimeste tulud peaksid olema avalikud või mitte. Eestit tahetakse väga palju võrrelda Skandinaaviaga ja seoses sellega arvatakse, et meil peaksid olema füüsiliste isikute tulud avalikud nagu Soomes, Rootsis või Norras. Tulude avalikustamisega kaasneb ühiskonna pahameel, sest osadele selline süsteem ei sobiks aga samuti on inimesi, kes pooldaksid tulude avalikustamist ja võrdust ühiskonnas. Kui avalikustada kõikide Eesti inimeste sissetulekud, siis tuleks läbi vaadata kõiki kaasnevaid positiivseid ja negatiivseid külgi, mis võivad mõjutada inimeste elu. Viisin läbi uuringu hindamaks vastanute arvamust füüsiliste isikute tulude avalikustamise kohta. Uuringu tüübiks oli küsitlus, mille viisin läbi internetikeskkonnas *Google Forms*. Küsimustik sisaldas kuut küsimust (Lisa 1). Küsimustikku jagati-läbi sotsiaalmeedia ja vastajatele mingeid kriteeriumeid ei seadnud. Vastama oodati kõiki teemast huvitatud inimesi. Vastamine oli anonüümne ja ei sisaldanud küsimusi delikaatsete isikuandmete kohta. Kokku vastas küsitlusele 103 inimest.

Uuringu esimeseks ülesandeks oli välja uurida, kas inimesed pooldavad füüsiliste isikute tulude avalikustamise süsteemi või mitte (vt joonis 1.). Küsitlusest tuli välja, et 82 inimest ei ole antud süsteemi poolt ning 21 inimest tahaksid, et nende tulud oleksid avalikud. Samuti küsiti inimeste käest, mis põhjustel nad vastasid kas „ei“ või „jah“. Kõik, kes pooldasid tulude avalikustamist, pidid ka põhjendama, miks nad seda pooldavad. Huvitavamad punktid, mida vastanud välja tõid olid: puuduks konkurents ettevõtetes; aitaks kaasa nii võrdõiguslikkusele kui ka nii-öelda orjuse kadumisele; ettevõtete juhid mõtleks rohkem oma mainele ning maksaksid kõrgemat palka; loob võrdsemad tingimused turul; ausale ettevõtjale tuleb see kasuks; Norras tööl olles oli selline süsteem samuti kasutusel ja ei ütleks küll, et keegi minu tulusid vaatas, sest seal jääb jälg maha, kui kellegi andmeid kontrollida. Välja on toodud huvitavamad punktid. Vastustest on jäänud arusaam, et nendel 21 inimesel ei ole midagi varjata ning nad on valmis enda tulusid avalikustama. Lisaks oli vastanuid, kes ütlesid, et siis saaks lihtsalt vaadata teiste tuluallikaid ilma, et neilt küsima peaks.

Küsitluses osalenud 82 inimest vastasid eitavalt ning välja toodi väga palju erinevaid põhjuseid, miks ei tohiks tulusid avalikustada. Kõige domineerivam vastus oli see, et tulude avalikustamine rahuldaks lihtsalt osade inimeste uudishimu. Põhjendati antud vastust kõige

sagedamini sellega, et naabrimehel ei ole tarvis vaja teada, kui palju mina teenin, sest tema ei tea, kui palju mina selle palga nimelt tööd teen. Veel üks põhjus, mida mainiti oli see, et tulude avalikustamine vähendaks võimalust inimestel rohkem teenida, just nendel, kes näevad palju vaeva ja julgevad oma töö eest rohkem palka küsida. Vastajatel tekkis ka küsimus selle kohta, et mida see annab juurde maksumaksjale, kui tema tulud on avalikud.

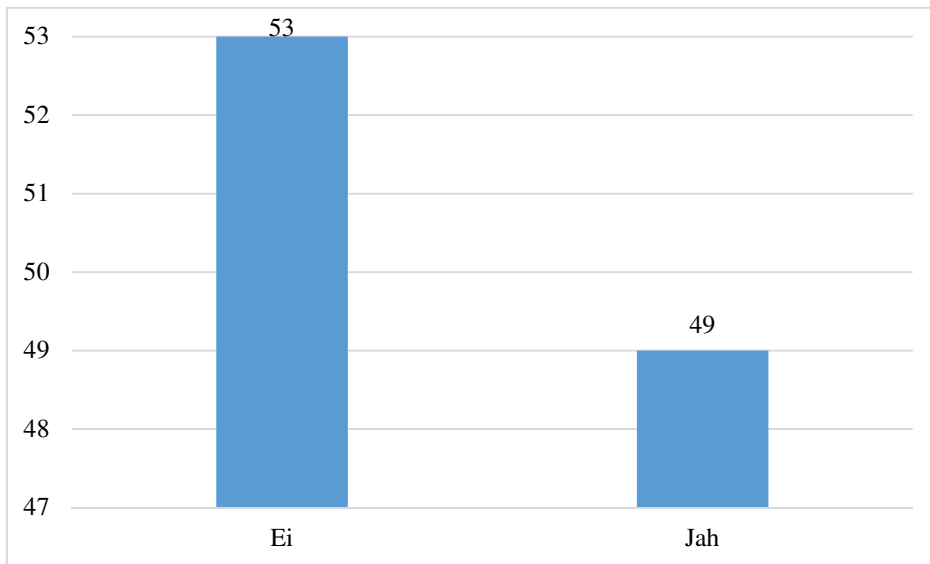
Joonis 1. Kas füüsiliste isikute tulud peaksid olema avalikud või mitte? (Lisa 1, Autori koostatud)

Füüsiliste isikute tulude avalikustamise eesmärk on luua turul võrdsemaid tingimusi ja vähendada korrupsiooni. Tulude avalikustamise järgselt tuleks täitma hakata huvide deklaratsiooni, mida võiks teha seda sarnaselt avalikule sektorile. Küsitluses osalenutest pooldas tulude avalikustamist vaid väike osa ning seda just põhjusel, et see muudaks kõiki inimesi ausamateks. Ausus väljendub kas maksude maksmisega riigile või palga maksmisega töötajale.

Uuringu teiseks küsimuseks (vt joonis 2.) oli: kas inimesed arvavad, et kõigi riigi käest palka saavate inimeste tulud peaksid olema avalikud. Praegusel hetkel on avalik ainult osa avaliku sektori töötajate tuludest, näiteks ametiisikute palgad. Tulemused antud küsimuses olid suhteliselt võrdsed, kuid arvati, et kõikide tulud ei peaks olema avalikud. Paljudel vastanutel võisid puududa teadmised selle kohta, kes saavad riigi käest palka. Riigi käest palka saavad inimesed on näiteks õpetajad, kes saavad oma palga omavalitsuselt.

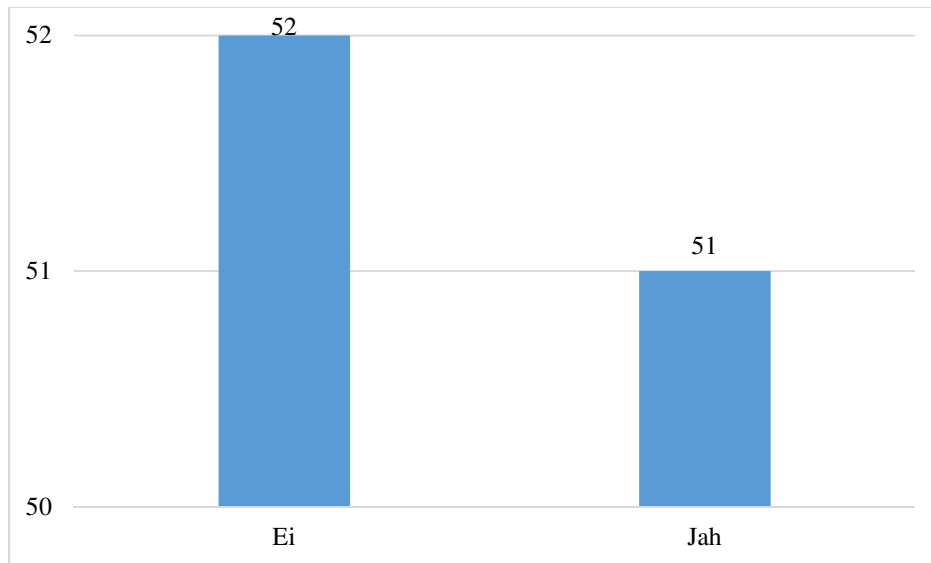
Palkade avalikustamine võiks muuta Eesti riigi majanduse läbipaistvamaks ning inimesesõbralikumaks. Läbipaistvus väljenduks näiteks selles, kui inimene saab töövõimetus pensioni ja on paberite järgi 75% ulatuses töövõimetu, aga käib siiski igapäevaselt töö ja saab reaalselt 1500 eurot kuus palka. See on omamoodi riigipetmine, sest olles töövõimetu, ei tohiks tööd teha. Tulude avalikustamine võib aidata kaasa pettuste vähendamisele, sest siis on kõigile näha, kas isik tegeleb veel millegagi ja kui, siis mis ulatuses. Küsimuse eesmärk oli teada saada, mida vastanud praegu avalikustatud tulude kohta arvavad. Kas nende meelest peaksid ka teiste riigisektoris töötavate inimeste, näiteks riigigümnaasiumi õpetajate, tulud olema avalikud nagu praegu on avalikud politsei ja päästeameti töötajate palgad.

Joonis 2. Kas kõikide riigi käest palka saavate inimeste tulud peaksid olema avalikud? (Lisa 1, Autori koostatud)

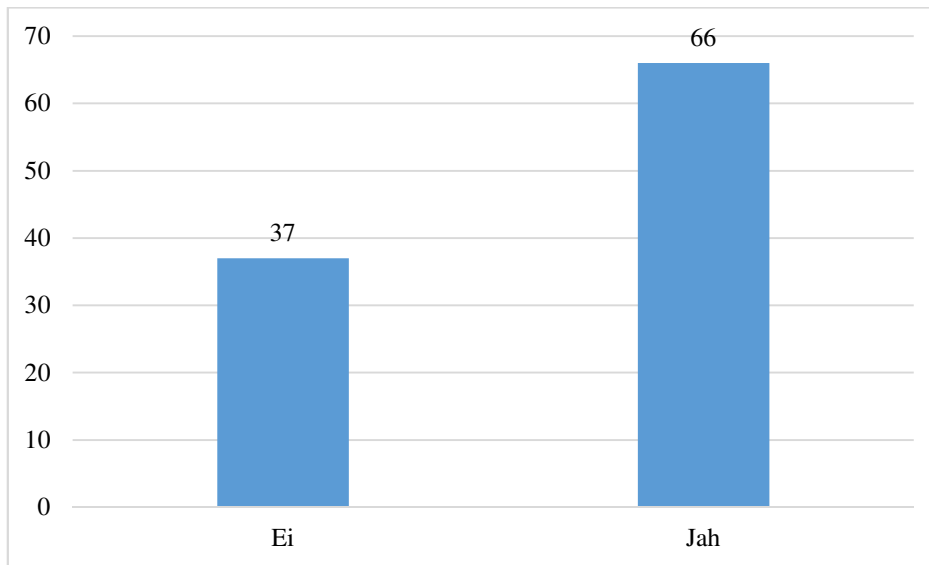
Kolmanda küsimusena (vt joonis 3.) taheti teada, kas inimesed näevad tulude avalikustamise puhul maksukuritegude vähenemist ning jõuti järeldusele, et vastanud jagunesid põhimõtteliselt pooleks. 53 inimese arvates ei vähene maksukuritegude arv, kuid 51 vastanu arust võiks tulude avalikustamine kaasa tuua maksukuritegude vähenemise. Kindel on see, et füüsiliste isikute tulude avalikustamisel väheneb sularaha otstarve ning väheneks ka ümbrikupalk, millelt ei maksta makse. Kui võrrelda kahe ettevõtte sama ametikohta, kus ühes saab inimene 420 eurot töötasu ning teises 840 eurot, siis võib tekkida kahtlus, et ühes ettevõttes makstakse töötajale pool palka mustalt ehk ümbrikus. Ajakirjandusest on võimalik

lageda erinevaid artikleid selle kohta, kuidas tulude avalikustamine vähendaks maksukuritegusid, sest inimesed oleksid ausamad ja kohustuksid näitama kõiki oma sissetulekuid. Arvestades seda, et maksupettused on mõne kurjategija teenistus, siis ei aita siinkohal tulude avalikustamine ega mingi muu asi, sest alati leitakse uued võimalused, kuidas kuritegelikul viisil raha teenida.

Joonis 3. Kas teie arvates aitaks tulude avalikustamine vähendada maksukuritegusid? (Lisa 1, Autori koostatud)

Uuringu viimase küsimusena (vt joonis 4.) taheti teada, kas kõikide füüsiliste isikute tulud tuleks avalikustada samamoodi nagu seda on tehtud avaliku sektori ametiisikute puhul või mitte. Ametiisikute palgad avalikustatakse huvide deklaratsiooni alusel, kus isikud peavad avaldama kõik enda tulu allikad, sõidukid, kinnisvara. Jooniselt 4. on näha, et 66 inimest, arvas, et avalikustamine peaks toimuma samamoodi nagu avaliku sektori puhul ja 37 inimest arvas, et kui avalikustada, siis peaks seda tehtama kuidagi teistmoodi. Eitavalt vastanute käest küsiti nende arvamust selle kohta, kuidas seda tegema siis peaks. Mitu inimest ütles, et sellega peaks tegelema Maksu- ja Tolliamet näiteks nagu Soomes, kus tulude avalikustamisega tegeleb Soome maksuamet. Arvati, et kui avalikustada kõikide füüsiliste isikute tulud, siis tuleks seda teha sarnaselt nagu toimib Rahvastikuregister, kus informatsiooni otsides jääb inimesest jälg maha. Pakuti välja, et avalikustada ei tohiks palgatulusid, vaid hoopis auto või korteri müügist teenitud tulud. Nii eitav kui jaatav vastus võisid tuleneda ka sellest, et vastanutel puuduvad teadmised selle kohta, kuidas tulused avalikus sektoris avalikustatakse.

Joonis 4. Kui tulud avalikustataks, siis kas seda tuleks teha samamoodi nagu avalikus sektoris? (Lisa 1, Autori koostatud)

Läbiviidud uuringust selgus see, et tulusid ei tohiks avalikustada, sest meie inimesed pole selleks veel valmis. Leitakse näiteks, et avalikustamine rikuks isiku privaatsust. Kiputakse arvama, et tulude avalikustamine maksudega seotud kuritegevust ei vähendaks, sest kurjategijad leiaksid alati uue mooduse, kuidas riigi tagant varastada. Riigi käest palka saavate inimeste palgad peaksid ja samas ei peaks olema avalikud. Uuringust selgub, et pooled vastanutest tahaksid, et avaliku sektori teenistujate palgad oleksid avalikud ning poole seda ei taha. Avaliku sektori avalikud palgad peegeldavad tegelikult riigi poolt pakutavaid hüvesid, näiteks: politsei, tuletõrje, töötu abiraha. Erasektoris töötavad inimesed tahavad ikkagi teada, kuhu nende raha läheb ja mida sellega tehakse.

Uuringus selgub, et Eestis elavad inimesed ei ole veel valmis selliseks sammuks või puudub inimestel teadlikkus selle kohta, mida tulude avalikustamine endaga kaasa tooks. Kui teha tehakse otsuseid nagu füüsiliste isikute tulude avalikustamine, siis tuleks sellesse kaasata ka rahvast, milline on just nende arvamus, sest tulude avalikustamine puudutab kõiki inimesi. Tulude avalikustamise teemat peaks rohkem tutvustama inimestele meedias, sest tegelikult ei teata milleks see hea on, enamasti nähakse selles ainult halba. Inimestele tuleb näidata, mida sellega on võimalik saavutada ja millist kasu inimesed ise tulude avalikustamisest saavad.

2.2 Tulude avalikustamise tulevik Eestis

Tulude avalikustamisel on nii positiivseid kui ka negatiivseid külgi. Sageli kiputakse võrdlema inimeste tulu ja palka, kuid seda ei tohiks teha, sest need on kaks erinevat asja. Palk on ikkagi see, mida töötaja saab tööandja käest ning tulu on kõik sissetuleku allikad kokku. Üks osa inimestest pooldab tulude avalikustamist ja teine osa mitte ning sellise teema puhul on väga keeruline leida ka seda niinimetatud „kuldset keskteed“, et kõik osapooled oleksid rahul. Põhjanaanabritel on tulud avalikustatud ja kasutusel on teistsugune tulumaksu süsteem, nimelt astmeline tulumaks, kus tulumaks oleneb inimeste sissetulekust.

Väga keeruline on eeldada, kui palju paraneks maksulaekumine Eestis, kui kõikide füüsiliste isikute tulud oleksid avalikud nagu Soomes, Norras või Rootsis. Ajakirjanduses on palju räägitud sellest, et tulude avalikustamine oleks hea, sest siis saaksime võrrelda Eestis ja Soomes olevat sama ettevõtet ning selles makstavaid palkasid. Selline asi ei ole aga praktikas võimalik, sest ühes riigis on maksud tunduvalt kõrgemad ja elu oluliselt kallim. Soomes on tulude avalikustamine aidanud kõvasti kaasa maksude laekumisele ja töötajate konkurentsivõimele, mis tähendab seda, et tööandjal on teada, kui palju keegi sellel ametikohal teenida võiks ning palga küsimus on sellega juba lahendatud. Samas muutub palgatõusu saamine töötaja jaoks keerulisemaks, sest tööandja teab ka konkurentide juures makstavate palkade suurust ning ei pea enda töötajale motivatsiooniks kõrgemat palka maksuma hakkama, kui konkurendid hindu ei tõsta.

„Kindlasti tekitab riigile tasutud maksude avalikustamine esmakordselt sellisel moel küsimusi ja diskussioone, kuigi eks varemgi on sama info olnud põhimõtteliselt ju kättesaadav majandusaasta aruannetest. Loodame, et avaldatud numbrid aitavad rohkem mõista ettevõtjate panust ühiskonnas, millest maksukohustuse täitmine ja lisandväärtuse loomine on vaid üks väikene, kuid siiski oluline osa ning kokkuvõttes aitab suurem avatus alati kaasa ka ausama konkurentsi tagamisele,“ (Palts, 2014)

Füüsiliste isikute tulude avalikustamise eesmärk peab olema kaalukam, kui nende andmete avalikustamisega kaasnev eraelu riive. Oluline on see, et teabenõude täitmisel väljastatud isikuandmed võidakse interneti üles laadida, seda teavet erinevates sotsiaalvõrgustikes jagada, alla laadida, järgmistel veebilehtedel uuesti jagada ning kindlasti on võimalus neid andmeid

endale sobivalt uuesti töödelda ja kellegi eraelu sellega negatiivselt mõjutada. Andmed, mis on ühe korra juba internetti sattunud, sinna ka jäävad.

Huvide deklaratsioonide esitamine on praegu kohustuslik enam kui kuuel tuhandel isikul. Uurides lähemalt huvide deklaratsiooni esitamist ja sinna kantavaid andmeid, on see praegusel ajal tehtud palju lihtsamaks, kui see oli aastaid varem. Varasemalt oli väga keeruline huvide deklaratsioonide jälgimine, mida sai teha Riigi Teataja kodulehel. Selleks, et seal andmeid analüüsida, peab nägema väga palju vaeva ning tegema lisatööd. Praegu on võimalik huvide deklaratsioone näha e-maksuametis ja kui keegi on kontrollinud teise isiku andmeid, siis jääb sellest jälg maha.

Kui oleks kohustus avalikustada füüsiliste isikute tulusid, siis tuleks seda mingit moodi piiritleda või reguleerida. Seda ei tohiks teha samamoodi nagu avalikus sektoris. Avaliku teenistuse palkasid reguleerib Avaliku teenistuse seadus ja Korruptsioonivastane seadus. See tähendab, et füüsiliste isikute tulude avalikustamiseks tuleb luua uus seadus, mis hakkab reguleerima antud valdkonda. Lisaks tuleks piirata neid andmeid, millele tavaline kodanik ligi pääseb, näiteks see, mis autoga teine isik sõidab või kui suured on selle isiku kohustused kellegi ees. Need andmed peaksid olema avalikud ainult seaduse poolt ettenähtud inimestele, olgu nendeks siis politsei või maksuameti töötaja, kellel on olemas vastav kvalifikatsioon.

Tulude avalikustamine peaks endaga kaasa tooma ümbrikupalga vähenemise, sest väga keeruline on näidata deklaratsioonis miinimumpalka, kuigi elujärk on hoopis parem, kui deklaratsioonist välja paistab. Ümbrikupalga vastu on kindlasti väga raske võidelda, kuid tulude avalikustamine oleks üks samm selle poole, et ümbrikupalk meie majanduses väheneks. Lisaks väheneks tänu sellele ilmselt ka käibel olev sularaha, sest kui sularahas makstakse vähem palka, siis pole seda vaja enam nii palju kasutada. Sularaha vähenemine oleks mingis mõttes kasulik nii pankadele kui ka riigile. Pangad teenivad iga kaardimakse pealt mingi summa ning Eesti kui e-riik, saaks liikuda paberivaba majanduse suunas.

Avalike tulude puhul muutuks ettevõtlus läbipaistvamaks ning ausamaks. Nimelt hakkas Maksu- ja Tolliamet alates 10. aprillist 2017 avalikustama ettevõtete käibeid ja töötajate arvu igas kvartalis. Nende andmete avalikustamine võimaldab kontrollida ettevõtetel üksteise maksevõimet ning suurendab vastastikkust usaldust. Maksuamet lõi ka spetsiaalse dokumendi, maksuandmete tõendi, millega ettevõtjad saavad anda ülevaate enda majandustegevusest.

Selline olukord näitab, et ollakse valmis tegema samme, mis aitavad muuta tulusid avalikuks. (Aasmäe, 2017)

Tulude avalikustamisega tuleb kaasa ka negatiivseid asju. Miinusena võibki välja tuua ühiskonna pahameele, mis selgus ka läbiviidud uuringust. Inimestel on arusaam, et keegi koguaeg püüab neid jälgida, mis tähendabki seda, et tulude avalikustamisega seotud otsuseid on raske vastu võtta ja ellu viia, kui suur enamus on selle vastu. Kui tulud oleksid avalikud, siis leiduks alati neid, kes tahavad kellelegi liiga teha, näiteks ajakirjandus. Välistatud ei ole variant, et meedias ilmuvad erinevad väljaanded, kus on kirjas Eesti 100 kõige rohkem tulu teenivat inimest ning 100 kõige vähem tulu teenivat inimest. Selline käitumine oleks inimeste vastu ebaõiglane. Lisaks ei tea kunagi, kuidas sellised andmed võivad nii-öelda „lekkida“. Juba enne, kui andmed füüsiliste isikute tulude kohta avalikustatakse, võib sellekohane informatsioon liikuda. Praktiline näide on tuua Soomest, kus enne tulude avalikustamise päeva oli ajakirjandusel teada, kes ja kui palju tulu teenisid ning see tegevus rikkus kõnealuste isikute privaatsust. Andmete enneaegne avalikustamine tähendas seda, et inimesed hakkasid Soome maksuameti või vastavat informatsiooni väljastanud väljaande vastu kaebusi esitama.

Kindel on see, et positiivseid külgi on tulude avalikustamisel rohkem kui negatiivseid. Plussina võib välja tuua selle, et tulude avalikustamine aitaks vähendada soolist palgalõhet. Eestist olev palgalõhe on Euroopa kõige kõrgem (26,9%), enamus ameteid on sellised, kus mehed teenivad oluliselt rohkem, kui naised. Uuringutest on selgunud, et naised, kes on bussi- või trammijuhid, suhtekorraldajad või töötavad toitlustuses, teenivad meestest rohkem, aga üldiselt on palkade vahe väga suur. Tulude avalikustamise puhul ei ole põhjendatud see, miks teenib meessoost autojuht rohkem, kui naine. Sel juhul muutub tööandjal palgavahe põhjendamine keerulisemaks. (Sõstra, Maasoo, 2017)

Teoorias võib kõik väga hea tunduda, kuid praktikas ei pruugi see süsteem Eestis siiski toimida. Lihtne palgatööline peab enda teenitud tuludest ära andma väga suure osa, arvestades seda, et Eesti palgad ei ole just Skandinaavia maadega võrreldavad, jääb suur küsimärk selle koha peal, mida me avalikustame. Tuhande euro suurust brutopalka teeniv inimene peab riigile maksudena ära maksma ligi veerand oma teenitud tulust. Meie elu on küll odavam, kui Põhjamaades, aga maksukoormuse poolest püütakse üha kõrgemale liikuda. Igapäevaseid tarbimiskulutusi tõstetakse pidevalt. Ajakirjandusest on läbi käinud artikleid, kus kirjutatakse,

et avalikustame tulud nii nagu Soomes ja võtame üle nende süsteemid. Eestis arvatavasti Soome tulude avalikustamise süsteem täiel määral siiski ei toimiks, peamine ühine joon oleks informatsiooni avaldaja – maksuamet.

Tulenevalt uuringu tulemustest ei ole Eestis mõistlik avalikustada füüsiliste isikute tulusid, sest inimesed suhtuvad selle väga pessimistlikult. Selles valdkonnas loeb väga palju rahva hääl, sest see teema puudutab konkreetselt kõikide inimeste tulusid. Vaikselt on hakatud minema tulude avalikustamise teed, avalikustades ettevõtete käibed ja töötajate arvud. See annab võimaluse inimestel harjuda sellega ning mõne aasta pärast saab teha järgmise sammu, kus avalikustatakse juba järgmise grupi tulud, kui seda peetakse vajalikuks. Tulude avalikustamine aitaks võidelda meil korruptsiooniga nii erasektoris kui ka avalikus sektoris ja samuti oleks abivahendiks maksukuritegude tõkestamisel, sest kui kõik on avalik, siis on raskem petta ja varjata oma sissetulekuid.

Euroopa parlament on teinud samuti ettepanekuid seoses huvide deklaratsiooniga, nimelt soovitusel, mis muudavad deklaratsioonide esitamise lihtsamaks ja mugavamaks parlamendi liikmele. Euroopa Parlament juhib tähelepanu asjaolule, et huvide konflikti puudumine peab olema oluline eeltingimus, mis peab olema täidetud enne volinike kuulamisi, ning seetõttu peavad majanduslike huvide deklaratsioonid olema täidetud ja esitatud, enne kui Euroopa Parlamendi asjaomane komisjon voliniku ära kuulab, ning et deklaratsioonid tuleks läbi vaadata vähemalt kord aastas ja iga kord, kui neis esitatud teabes toimub muutusi. (Euroopa Parlament, 2016)

Parlament palub komisjonil, kellel lasub peamine kohustus tagada volinikukandidaatide nimetamise protseduuri tõrgeteta sujumiseks vajalik läbipaistvus, olulisel määral parandada volinike majandushuvide deklaratsiooni vormi, mis võimaldaks parlamendil nõuetekohaselt hinnata esiteks volinike võimalikke või tegelikke huvide konflikte ning teiseks nende sobivust täita oma kohustusi. (Euroopa Parlament, 2016)

Füüsiliste isikute tulude avalikustamine on Eesti inimeste jaoks tundlik teema. Tulusid avalikustades tuleks piiritleda, milliseid andmeid avalikustatakse ja milliseid mitte. Tulude avalikustamisega tuleks Maksu- ja Tolliameti poolt luua süsteem, mis teeks andmete esitamise ja kontrollimise võimalikult lihtsaks. Tulude avalikustamisega peaks alustama aeglaselt ja

vajalik oleks eelnev teavitustöö, et inimesed saaksid aru tulude avalikustamise vajalikkusest ja neil oleks aega selle mõttega harjuda.

KOKKUVÕTE

Tulude avalikustamine on täna päeva maailmas väga aktuaalne teema. Tulude avalikustamine aitab kaasa korrupsiooni vastu võitlemisel ja maksukuritegude tõkestamisel. Kuigi teema on aktuaalne, tuleb arvestada, et inimesed on tulude avalikustamise mõjudega otseselt seotud ning see muudab teema delikaatseks. Aina rohkem globaliseerivas maailmas, tuleb võidelda erinevate kuritegevus vormidega nagu selleks on maksukuriteod ja korrupsioon.

Lõputöö aktuaalsus tulenes sellest, et Eestit võrreldi Skandinaavia riikidega ja sellest tulenevalt on tehti järeldus, et Eestis on kõrge korrupsiooni tase ja suur maksupettuste osakaal majanduses. Füüsiliste isikute tulude avalikustamine aitaks kaasa korrupsiooni vähenemisele ning maksupettuste tõkestamisele.

Lõputöö uudsus seisnes selles, et autorile teadaolevalt ei ole valitud teemat Sisekaitseakadeemia varasemates uurimistöodes käsitletud. Lõputööga loodavaks lisaväärtuseks oli Eesti riigi inimeste arvamus füüsiliste isikute tulude avalikustamise kohta ehk kuidas suhtuvad inimesed enda tulude avalikustamisse ning miks nad nii arvavad.

Uurimisprobleemiks antud lõputöös oli, kas Eestis oleks vaja muuta kõikide füüsiliste isikute tulud avalikuks või mitte. Ollakse teadlikud sellest, mida avalikustamine või mitteavalikustamine endaga kaasa võivad tuua, kuid puuduvad sellealased praktilised kogemused. Samuti tuleks rohkem tähelepanu pöörata sellele, millist kasu saavad tulude avalikustamisest riik ja kodanikud.

Lõputöö eesmärgiks oli analüüsida huvide deklaratsiooni olemust, anda ülevaade tulude avalikustamisest, analüüsida tulude avalikustamise võimalikkust ja tulevikku Eestis.

Lõputöö esimeseks uurimisülesandeks oli anda ülevaade huvide deklaratsiooni olemusest. Huvide deklaratsioon on dokument, millega seaduses nimetatud isik deklareerib kogu oma vara. Huvide deklaratsioon jaguneb kahte gruppi: üldine huvide deklareerimine ja *ad hoc* deklareerimine. Kõnealuse dokumendi peavad esitama isikud, kellel on seadusega määratud kohustus oma tulud avalikustada.

Teiseks uurimisülesandeks lõputöös oli anda ülevaade tulude avalikustamisest. Tulude avalikustamisega saab väga hästi selgeks see, kes on ametnik ja kes on ametiisik, sest neid kahte aetakse tihti segamini. Tänapäevaks on kõikides Põhjamaades füüsiliste isikute tulud avalikustatud ning sellel on olnud majandusele positiivne mõju. Tulude avalikustamisega kardetakse, et andmeid vaadatakse uudishimust ja kasutatakse kurjasti ära, kuid Põhjamaades sellist probleemi ei tekkinud, sest süsteem toimib sarnaselt Rahvastikuregistrile.

Kolmanda uurimisülesandena uuriti tulude avalikustamise võimalikkust Eestis ja viidi läbi uuring saamaks teada, mida arvavad inimesed füüsiliste isikute tulude avalikustamisest. Suur osa vastanutest ei pooldanud füüsiliste isikute tulude avalikustamist ning peamise põhjusena toodi välja see, et teistel pole vaja teada, kui palju keegi teenib. Uuringust selgus, et Eesti inimesed ei ole veel valmis astuma sammu tulude avalikustamise poole.

Viimase uurimisülesandena analüüsiti tulude avalikustamise tulevikku Eestis; kuidas peaks tulusid avalikustama ja kas neid üldse peaks avalikustama. Kui avalikustada füüsiliste isikute tulud, siis peaks piiritlema seda, milliseid andmeid avalikustatakse ja milliseid mitte. Tulude avalikustamisega tuleks Maksu- ja Tolliameti poolt luua süsteem, mis teeks andmete esitamise ja kontrollimise võimalikult lihtsaks. Lõputööst selgus, et Eesti riigis töötavad inimesed ei ole valmis avalikustama füüsiliste isikute tulusid, sellesse suhtutakse väga negatiivselt ning see tekitab ühiskonnas palju pahameelt.

Edaspidi soovitan täiendavalt uurida kus Euroopa Liidu riikides füüsiliste isikute tulusid avalikustatakse ja kuidas seda tehakse ning analüüsida maksude laekumist pärast tulude avalikustamist.

SUMMARY

Nowadays, disclosing physical persons' revenues is a very timely topic in the world. It would help fight corruption and prevent tax offenses. Although timely, it is also a sensitive subject, because people are directly related to the effects. In our globalizing world it is necessary to fight different types of crimes like tax offenses and corruption.

The thesis was written in the Estonian language and contains two chapters with two sub-chapters, on the total of 42 pages. The thesis was compiled using 30 sources, and the references were included in the text.

The issue of this paper was to discuss physical persons' disclosure of income in Estonia. The aim was to analyze circumstances concerning physical persons' disclosure of revenue.

The topicality of this paper was comparing Estonia to Scandinavian countries and concluding that Estonia has a high level of corruption and a large proportion of tax fraud in economy. Disclosing physical persons' revenues would help reduce corruption and prevent tax fraud.

Novelty of this paper was that the subject had never been disserted in the previous research papers of Estonian Academy of Security Sciences, at least not to the author's knowledge. Additional value of this paper was finding out Estonian peoples' opinion about disclosing their revenues; how people would feel about disclosing their revenues and why.

Research problem in this paper was whether it would be wise to disclose physical peoples' revenues in Estonia or not. There is awareness of what disclosing and not disclosing would entail, but there is no practical experience. It would be necessary to pay more attention to how the citizens and the country could benefit from it.

The aim of this paper was to analyze the essence of the declaration of interests, give an overview of disclosing revenues, analyze the possibilities and future of disclosing revenues in Estonia.

The first research task was to give a review of the declaration of interests and how to submit it. The declaration of interests is a document that allows the person to declare his or her property. The declaration of interests is divided into two groups: declaring general interests

and *ad hoc* declaration. Filing the aforementioned document is mandatory to those who, by law, have to disclose their revenues.

The second research task was to give an overview of disclosing revenues. Disclosing revenues would help distinguish between officials; in Estonian, the word has two different meanings and can't be used as a synonym. In the Nordic countries, physical persons' revenues have been disclosed and it has had a positive effect on economy. It has been feared that disclosure of physical persons' revenues would jeopardize the data, for example people would just look up the data out of curiosity or use it in a harmful manner, but it has not happened in the Nordic countries, because looking at the data leaves a mark like when looking something up in the Population Register.

The third research task was to conduct a study in order to find out what people thought about disclosing revenues. The majority of the respondents did not favor disclosing incomes and the main reason was that they did not like the idea of other people being able to find out their salaries. It appeared from the survey that Estonians are not ready to take that step quite yet.

The last research task was to analyze the future of disclosing revenues in Estonia and make suggestions about whether the revenues should be disclosed and if so, what would be the best way to do it. It would be wise to specify what kind of data should be fully disclosed. The Tax and Customs Board should create a new system for disclosing incomes; a system that would make it easy to file and verify the necessary data. It appeared that the Estonian people are not ready to take the next step towards disclosing physical peoples' revenues, it is regarded with great negativity and it would create a lot of resentment in the society.

I would recommend further research on where and how in the European Union physical peoples' revenues have been disclosed and also to analyze tax proceeds after disclosing revenues.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Aasmäe, 2017. *Maksu- ja tolliamet*. [Võrgumaterjal]

Saadaval: <http://www.emta.ee/et/uudised/mta-hakkab-alates-aprillist-kord-kvartalis-avaldama-ettevotete-kaibeid-ja-tootajate-arvu>

[Kasutatud 11 04 2017].

Ametiisikute majanduslike huvide deklaratsioonid, 2010. *Riigi Teataja*. [Võrgumaterjal]

Saadaval: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13330154>

[Kasutatud 04 04 2017].

Avalik teenistus, 2017. *Avaliku teenistuse veeb*. [Võrgumaterjal]

Saadaval: <http://www.avalikteenistus.ee/index.php?id=10857>

[Kasutatud 07 04 2017].

Avaliku teenistuse seadus, 2017. *Riigiteataja*. [Võrgumaterjal]

Saadaval: <https://www.riigiteataja.ee/akt/106072012001?leiaKehtiv>

[Kasutatud 29 03 2017].

Avaliku teenistuse veeb, 2017. *Avalik teenistus*. [Võrgumaterjal]

Saadaval: <http://www.avalikteenistus.ee/?id=10448>

[Kasutatud 22 03 2017].

Avaliku Teenistuse veeb, 2017. *Avaliku teenistuse veeb*. [Võrgumaterjal]

Saadaval: <http://www.avalikteenistus.ee/?id=10448>

[Kasutatud 22 03 2017].

Avaliku teenistuse veeb, R., 2015. *Eesti*. [Võrgumaterjal]

Saadaval: https://www.eesti.ee/est/too_ja_ettevotlus/tootamise_alused/avalik_teenistus

[Kasutatud 22 03 2017].

Cardona, F., 2006. *Sustainability Challenges for the Estonian Civil Service, Sigma Rapport*, Paris: OECD.

Euroopa Parlament, 2016. *Volinike huvide deklaratsioone käsitlevate suuniste kohta*.

[Võrgumaterjal]

Saadaval: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2016-0315+0+DOC+XML+V0//ET>
[Kasutatud 12 04 2017].

Euroopa Parlament, 2017. *Euroopa Parlamendi Kodukord*. [Võrgumaterjal]
Saadaval: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+RULES-EP+20170116+ANN-01+DOC+XML+V0//ET&navigationBar=YES>
[Kasutatud 12 05 2017].

Expat-Finland, 2017. *Expat Finland*. [Võrgumaterjal]
Saadaval: http://www.expat-finland.com/living_in_finland/tax.html
[Kasutatud 03 04 2017].

Holmes, 2006. Üldine ja järk-järguline tulumaksusüsteem. rmt.: Sisekaitseakadeemia, toim. *Tulu mõiste multidistsiplinaarne analüüs*. Tallinn: Kevin Holmes, pp. 17-18.

Huvide deklaratsiooni täitmise juhend, 2017. *Korruptsioon.RIK*. [Võrgumaterjal]
Saadaval:
https://www.korruptsioon.rik.ee/sites/www.korruptsioon.ee/files/elfinder/dokumendid/hd_taitmise_juhend_29_03_2017.pdf
[Kasutatud 08 04 2017].

Isikuandmete kaitse seadus, 2016. *Riigi Teataja*. [Võrgumaterjal]
Saadaval: <https://www.riigiteataja.ee/akt/12909389?leiaKehtiv>
[Kasutatud 01 04 2017].

Korruptsiooni Vastane seadus, 2016. *Riigiteataja*. [Võrgumaterjal]
Saadaval: <https://www.riigiteataja.ee/akt/124032016005?leiaKehtiv>
[Kasutatud 08 04 2017].

Korruptsioon, 2017. *Huvide deklareerimine*. [Võrgumaterjal]
Saadaval: <http://www.korruptsioon.ee/et/huvide-deklareerimine>
[Kasutatud 22 03 2017].

Korruptsioon, 2017. *Kes peavad esitama deklaratsiooni?*. [Võrgumaterjal]
Saadaval: <http://www.korruptsioon.ee/et/huvide-deklareerimine/kes-peavad-esitama->

deklaratsiooni

[Kasutatud 21 03 2017].

Korruptsioon, 2017. *Korruptsioon*. [Võrgumaterjal]

Saadaval: <http://www.korruptsioon.ee/et/huvide-konflikt/korduma-kippuvad-kusimused>

[Kasutatud 28 04 2017].

Korruptsioon, 2017. *Korruptsioon, korduma kippuvad küsimused*. [Võrgumaterjal]

Saadaval: [http://www.korruptsioon.ee/et/huvide-deklareerimine/korduma-kippuvad-](http://www.korruptsioon.ee/et/huvide-deklareerimine/korduma-kippuvad-kusimused)

[kusimused](http://www.korruptsioon.ee/et/huvide-deklareerimine/korduma-kippuvad-kusimused)

[Kasutatud 28 04 2017].

Korruptsioonivastase seaduse eelnõu, 2011. *Eelnõu infosüsteem*. [Võrgumaterjal]

Saadaval: [http://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/4e280738-f106-47c4-8fbd-](http://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/4e280738-f106-47c4-8fbd-c9c6ae6386c4#NMybUZJk)

[c9c6ae6386c4#NMybUZJk](http://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/4e280738-f106-47c4-8fbd-c9c6ae6386c4#NMybUZJk)

[Kasutatud 08 04 2017].

Kuusik, 2010. *Maksumaksjad*. [Võrgumaterjal]

Saadaval: <http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=871>

[Kasutatud 25 03 2017].

Lang, Pärnamägi, Sarapuu, 2013. *Avaliku teenistuse veeb*. [Võrgumaterjal]

Saadaval:

http://www.avalikteenistus.ee/public/Jurgen/avaliku_teenistuse_seaduse_kasiraamat.pdf

[Kasutatud 25 03 2017].

Maksu- ja Tolliamet, 2017. *Maksu- ja Tolliamet*. [Võrgumaterjal]

Saadaval: [https://www.emta.ee/et/eraklient/tulu-deklareerimine/2015-aasta-](https://www.emta.ee/et/eraklient/tulu-deklareerimine/2015-aasta-tuludeklaratsiooni-esitamine)

[tuludeklaratsiooni-esitamine](https://www.emta.ee/et/eraklient/tulu-deklareerimine/2015-aasta-tuludeklaratsiooni-esitamine)

[Kasutatud 21 04 2017].

Masso, Tammik, 2016. *Praxis*. [Võrgumaterjal]

Saadaval: [http://www.praxis.ee/kajastused/hea-palga-maksja-voidab-palkade-](http://www.praxis.ee/kajastused/hea-palga-maksja-voidab-palkade-avalikustamisest/)

[avalikustamisest/](http://www.praxis.ee/kajastused/hea-palga-maksja-voidab-palkade-avalikustamisest/)

[Kasutatud 01 04 2017].

MTÜ Korruptsioonivaba Eesti, 2012. *Korruptsioonivastase võimekuse uuring*.

[Võrgumaterjal]

Saadaval:

http://transparency.ee/cm/files/eesti_korruptsioonivastase_voimekuse_uuring_2012.pdf

[Kasutatud 29 03 2017].

Palts, 2014. *MTA avalikustas tasutud maksude koondsummad*. Tallinn, Maksu- ja Tolliamet.

Paul Tammert, 2005. Maksundus. rmt.: P. Tammert, toim. *Maksundus*. Tallinn: Paul

Tammert, p. 251.

Priks, Mängel, 2017. *Ükisisiku tulumaksu avalikustamine*. [Võrgumaterjal]

Saadaval: https://www.riigikogu.ee/msi_arhiiv/tell80.html#Lisad:

[Kasutatud 29 03 2017].

Riigikogu korruptsioonivastase seaduse kohaldamise erikomisjon, 2011. *Valga Linnavalitsus*.

[Võrgumaterjal]

Saadaval:

http://www.valgalv.ee/UserFiles/AMETNIKE%20PALGAD/MHD_esitamise_juhend.pdf

[Kasutatud 12 04 2017].

Riigikogu, 2002. *Riigikogu*. [Võrgumaterjal]

Saadaval: https://www.riigikogu.ee/msi_arhiiv/tell02_105.html

[Kasutatud 05 04 2017].

Riigikogu, 2016. *CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX 2016*. [Võrgumaterjal]

Saadaval: http://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016

[Kasutatud 04 05 2017].

Riigiteataja, 2016. *Korruptsiooni vastane seadus*. [Võrgumaterjal]

Saadaval: <https://www.riigiteataja.ee/akt/124032016005?leiaKehtiv>

[Kasutatud 25 03 2017].

Sõstra, Maasoo, 2017. *Statistikaamet*. [Võrgumaterjal]

Saadaval: <https://statistikaamet.wordpress.com/tag/palgalohe/>

[Kasutatud 11 04 2017].

Tammert, 2005. Maksundus. rmt.: P. Tammer, toim. *Maksundus*. Tallinn: Paul Tammert, p. 250.

The Tax Justice Network, 2009. *Tax Justice Network*. [Võrgumaterjal]

Saadaval: <https://taxjustice.blogspot.com/2009/07/paying-taxes-is-public-in-finland.html>

[Kasutatud 02 04 2017].

LISA Küsitlus füüsiliste isikute tulude avalikustamise kohta

Kas pooldate seda, et kõikide tulud oleksid avalikud?

- 1) Jah
- 2) Ei

Kui vastasite „jah“, siis miks?

Põhjendus:

Kui vastasite „ei“, siis miks?

Põhjendus:

Kas kõikide riigi käest palka saavate inimeste tulud peaksid olema avalikud?

- 1) Jah
- 2) Ei

Kas teie arvates aitaks tulude avalikustamine vähendada maksukuritegusid?

- 1) Jah
- 2) Ei

Kui tulud avalikustataks, siis kas seda tuleks teha samamoodi nagu avalikus sektoris?

- 1) Jah
- 2) Ei

Kui vastasite ei, siis mis peaks olema teisiti?

Põhjendus: